

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-26-30>

УДК 336.22

ПОДАТКОВА ОБІЗНАНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА, ЯК РУШІЙНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Кулаков Є. В., Кушал І. М.

TAX AWARENESS OF THE SOCIETY AS A DRIVING FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF E-DEMOCRACY

Kulakov Y. V., Kushal I. M.

У статті розглянуто напрямки розвитку електронної демократії та електронного уряду в Україні, загострено питання щодо розвитку податкової обізнаності та податкової культури у суспільстві. Досліджено взаємозв'язок між податковою обізнаністю та використанням електронних технологій для підтримки демократичних процесів у суспільстві, що в свою чергу залежить від наявності підготовленого та обізнаного населення. Проведено аналіз наукових досліджень та існуючих статистичних даних, що підтверджують значимість податкової обізнаності в розвитку електронної демократії. Розглянуто теоретичні аспекти податкової обізнаності та електронної демократії, а також аналізуються практичні приклади використання електронних технологій у демократичних процесах в Україні. В дослідженні були використані такі методи, як: сходження від абстрактного до конкретного, формалізація, ідеалізація, моделювання, аналіз, синтез, індукція, опис, спостереження, експеримент. Проведено аналіз підходів до підвищення рівня податкової обізнаності в суспільстві, зокрема, за допомогою використання сучасних інформаційних технологій. Доведено, що збільшення податкової обізнаності суспільства може сприяти розвитку електронної демократії, оскільки це підвищує рівень довіри до держави та її електронних систем, а збільшення розуміння населення про податкові питання сприяє підвищенню рівня свідомості та знань про електронні технології та їх використання. Виокремлено значення аналізу електронної демократії як феномену сучасного суспільства та її ролі в демократичному процесі. Описано сучасні тенденції використання електронних технологій у державному управлінні та демократичних процесах. Визначено шляхи підвищення податкової обізнаності та культури населення за допомогою модернізації мобільного додатка «Дія». Запропоновано впровадження заходів щодо підвищення податкової обізнаності та терміни їх імплементації. Надано рекомендації щодо підвищення рівня податкової обізнаності в суспільстві та використання електронних технологій для підтримки демократичних процесів. Продемонстровано практичну роботу запропонованих заходів, виявлено їх сильні та слабкі сторони, позначено додаткові заходи, що можуть бути реалізовані. За результатами дослідження доведено важливість податкової обізнаності у створенні

сприятливих умов для розвитку електронної демократії та надають рекомендації для підвищення рівня обізнаності населення в цьому питанні.

Ключові слова: електронна демократія, електронний уряд, податки, бюджет, діджиталізація.

Вступ. Сучасною тенденцією в Україні є спрямованість на розвиток електронної демократії, висловлення громадянської позиції через електронні петиції та інших електронних засобів громадського самоврядування, що відповідає цінностям Європейського Союзу. Рівень діджиталізації в Україні зростає кожен день, яскравим підтвердженням цього є все нові послуги і функціонал у застосунку «Дія». На сьогодні, є актуальним не тільки отримувати певні послуги від держави через застосунок «Дія», а і мати можливість для кожного громадянина знати які кошти сплачено у вигляді податкових платежів і саме головне, як вони були державою використані, чи ефективно спрацював обраний уряд, що дозволить робити певні висновки на майбутнє щодо нього, оцінити його діяльність. Тому обрана тема дослідження є актуальною і важливою на часі, дозволить громадянам формувати свою громадську позицію на реальних цифрах використання бюджетних коштів і реалізовувати громадське самоврядування за допомогою електронних засобів.

Метою статі є підвищення рівня податкової обізнаності та податкової культури в суспільстві внаслідок розвитку процесів діджиталізації та електронного уряду. Означена мета дослідження досягається вирішенням певних задач, а саме: підвищення рівня інформування суспільства щодо сплачених ними податкових платежів; інформування платників податків, на які напрямки витрачаються сплачені ними кошти; формування у населення громадської позиції та допомога у її реалізації.

Аналіз досліджень та публікацій. Податкова обізнаність є невід’ємною складовою податкової культури і податкової дисципліни. Дослідженню цих категорій, напрямків їх формування та розвитку було досліджено багатьма науковцями: Боярчуком Д., Грецею С., Іващенко О., Мельник О., Ручкіною В., Сушковою О., Шульгою Є. у [3, 5, 11, 12]. Грунтовні нароби щодо концепції електронного уряду пропонують у своїх роботах Видюк М., Руднева А., Мальована Ю. [1, 10]. Дослідження у галузі електронної демократії, функціонування та її імплементація в сучасну українську реальність розглянуто Гедіковою Н., Краснокутською Л., Міхровською М., Орловською Ю., Ларіоною К. [2, 6, 7, 9].

Виклад основного матеріалу. Податкова обізнаність суспільства є одним з важливих факторів розвитку електронної демократії. Електронна демократія передбачає вільний доступ до інформації та можливість участі громадян у прийнятті важливих рішень. Однак, без достатнього рівня податкової обізнаності суспільства, ціль електронної демократії може бути складно досягнутою. Податкова обізнаність суспільства частіш за все не виокремлюється вітчизняними науковцями як фактор впливу на розвиток електронної демократії і діджиталізації, що є надважливим за сучасних умов. Податки є одним з основних джерел доходів держави, що дозволяє їй забезпечувати фінансову стабільність та здійснювати соціальні програми для громадян. Податкова система також відображає соціальну справедливість та рівність перед законом. Тому важливо, щоб громадяни розуміли не лише свої права та обов’язки, але й знали основи податкової системи та механізми її функціонування. Інформаційні технології надають громадянам можливість отримувати доступ до інформації про податки та податкову систему в будь-який час та з будь-якого місця. Наприклад, на сайтах державних податкових органів можна знайти інформацію про ставки податків, порядок їх сплати та відрахування, а також про права та обов’язки платників податків. Окрім того, в інтернеті можна знайти багато корисної інформації про податки та фінансове планування. Застосування електронних технологій у податковій системі також сприяє розвитку електронної демократії. Наприклад, електронні системи податкового адміністрування дозволяють зменшити бюрократію та ризик помилок, а також забезпечують більш швидкий та зручний доступ до інформації про податки для громадян та підприємств. Також електронні технології дозволяють проводити онлайн-консультації та діалоги з громадянами щодо питань оподаткування та бюджетної політики. Це забезпечує відкритість та прозорість у взаємодії держави та громадян. Однак, необхідно зазначити, що не всі громадяни мають рівний рівень доступу до інформації про податки та електронні технології. Це може бути пов’язано з недостатнім рівнем освіти, відсутністю доступу до Інтернету або технічними обмеженнями. Тому важливо, щоб дер-

жава забезпечувала рівні можливості для отримання інформації та використання електронних технологій у податковій сфері.

Тому, автором запропоновано заходи підвищення податкової обізнаності населення щодо напрямів видатків державного бюджету, задля підвищення загального рівня усвідомлення економічної ситуації у державі суспільством, а також зростання податкової культури в цілому. Це допоможе населенню робити висновки щодо реального положення справ у країні, підвищувати податкову культуру в суспільстві, а також формувати громадську думку щодо подальшого розвитку країни та вибору майбутнього уряду.

Розвиток в Україні моделі електронного уряду, електронної демократії та загалом місцевого самоврядування, можливість проведення всеукраїнського референдуму та інших способів висловлення громадської позиції має прямий зв’язок з заходами, які пропонуються у дослідженні. Електронні голосування у мобільному додатку «Дія» та електронні петиції до президента стали основним переломним моментом у розвитку електронної демократії в Україні. Слід зазначити, що в роботах цих авторів не було розглянуто можливість формування у населення громадської позиції на підставі обізнаності щодо сплачених ними податкових платежів і використання державних коштів та допомога у її реалізації через електронні засоби.

Все вище означене, дозволило автору запропонувати заходи підвищення податкової обізнаності через розширення функціоналу застосування «Дія» та мобільного банкінгу (банківські додатки для смартфонів) для фізичних осіб, а саме, отримувати інформацію щодо: загальної суми сплачених податкових платежів громадянином; напрямків державних витрат коштів затверджених бюджетом на поточний рік у відносному та абсолютному значенні; інша інформація, функції якої належать до сповіщення громадськості стосовно сплачених нею податків.

Етапи проведення та їх опис наведено на рисунку. Такий порядок інформування платників податків пропонується на першому етапі імплементації заходів до системи мобільних додатків банків та/або «Дія». Саме тому заходи можна впроваджувати тільки за умови подальшого розвитку концепції «Держава у смартфоні» в Україні.

Другий етап, реалізацію якого заплановано провести одразу після закінчення першого етапу, передбачає собою облік інших прямих податків, внесків та зборів, які особа так чи інакше сплачує, а також облік пільг, виплат та інших дотацій, які особа отримала. Також до цього етапу слід додати місцеві податки та збори. Завершення другого етапу запропонованих заходів щодо підвищення рівня обізнаності населення у галузі витрат сплачених податків та зборів не обов’язково розпочинає третій етап.

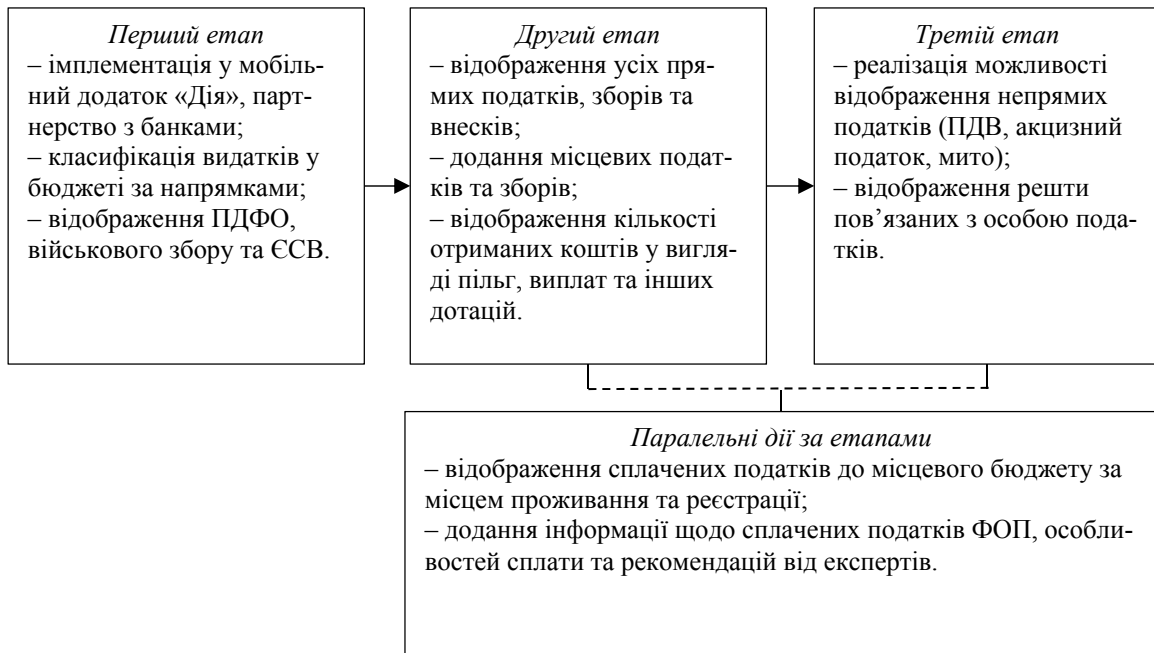

Рис. Процес реалізації запропонованих заходів, щодо зростання податкової обізнаності суспільства

Таблиця

Видатки зведеного бюджету України (функціональна класифікація) на 01.11.2022 р. (млн. грн.)

Назва статті бюджету	Код бюджетної класифікації	Сума	Частка	Частка (без урахування соціальних витрат)
Загальнодержавні функції	0100	182901,5	8,280%	9,940%
Оборона	0200	814349,3	36,867%	44,258%
Громадський порядок, безпека, судова влада	0300	320063,2	14,490%	17,395%
Економічна діяльність	0400	82394,3	3,730%	4,478%
Охорона навколишнього середовища	0500	3575,7	0,162%	0,194%
Житлово-комунальне господарство	0600	27157,9	1,229%	1,476%
Охорона здоров'я	0700	160711,0	7,276%	8,734%
Духовний та фізичний розвиток	0800	25467,1	1,153%	1,384%
Освіта	0900	223282,7	10,108%	12,135%
Соціальний захист та соціальне забезпечення	1000	368883,8	16,700%	–
Міжбюджетні трансферти	0180	91,5	0,004%	0,005%

Джерело: розраховано автором на основі [15]

Інформація щодо відвідування певної торгової точки все ж таки відображається на банківських рахунках, якщо було проведено оплату використовуючи безготівковий метод. Проте передається тільки загальна сума чеку, через що неможливо визначити конкретну суму та види податків, що сплачуються. Подібна ситуація діє й з готівковим розрахунком, проте, навіть загальна сума чеку, яку витратила певна особа не передається до банку або держави. На сьогодні існує тільки тимчасове вирішення цієї проблеми, але не дуже оптимальне з точки зору вирішення поставлених завдань, це внесення користувачем свого чеку самостійно. Однак, цей спосіб витратить багато часу користувача, та матиме великий шанс на виникнення помилок, а тому не являється ефективним. Ця ситуація позначає взаємозв'язок запропонованих заходів з подальшим розвитком електронної демократії в Україні. Оптиміальне вирішення проблеми третього етапу потребує, по-перше, переходу економіки здебільшого у безготівкові розра-

хунки, по-друге, більш активне використання електронної звітності та чеків при веденні бізнесу. Ці реформи мають природний характер в наслідок розвитку громадського суспільства та його звикання до діджиталізації громадських та державних зв'язків, а тому третій етап запропонованих у роботі заходів не має чітко визначених меж початку виконання.

Розглянемо пропозиції автора на умовному прикладі: громадянин отримує щомісяця 10000 грн заробітної плати та 1000 грн відсотками за банківськими вкладками, тобто він має сплачувати до бюджету 1980 грн ПДФО (18%) та 165 грн військового збору (1,5%), а також 2200 грн єдиного соціального внеску (22%) сплачується з фонду заробітної плати роботодавцем. Проте ЄСВ витрачається на соціальні заходи, а не розподіляється за статтями видатків [16], а саме тому на «Соціальний захист та соціальне забезпечення» у бюджеті за місяць було сплачено 2200 грн. Далі необхідно скористуватися таблицєю видатків зведеного бюджету України за функціона-

льною класифікацією на 1 листопада 2022 року [15], у таблиці 1 відображено вихідні дані без урахування статті «Соціальний захист та соціальне забезпечення», через те, що ПДФО та військовий збір на неї не витрачаються (проте можуть бути трансферти).

За місяць особа сплатить 2145 (1980+165) грн податків зі зарплатні та відсотків за депозитом, та 2200 грн сплачено роботодавцем ЄСВ із ФЗП, тобто за 10 місяців з січня по жовтень було сплачено 21450 грн податків та 22000 грн ЄСВ із ФЗП. Для того, щоб порахувати, як сплачені кошти були витрачені бюджетом за кожною статтею у поточному році необхідно помножити сплачені податки на відповідну частку (без урахування видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення). Сплачені податки та внески особою були витрачені бюджетом за 10 місяців 2022 року на: загальнодержавні функції – 2132,20 грн; оборону – 9493,40 грн; громадський порядок, безпеку, судову владу – 3731,18 грн; економічну діяльність – 960,52 грн; охорону навколишнього середовища – 41,68 грн; житлово-комунальне господарство – 316,60 грн; охорона здоров'я – 1873,51 грн; духовний та фізичний розвиток – 296,89 грн; освіту – 2602,95 грн; соціальний захист та соціальне забезпечення – 22000 грн (сплачено ЄСВ); міжбюджетні трансферти – 1,07 грн. Слід зазначити, що наведений розрахунок має ціль показати практичність та порядок відображення податків та може відрізнятися на практиці, тому що усі подобиці руху грошових коштів у відкритому доступі дізнатися неможливо (наприклад, скільки, та з якого напрямку було надано додаткове фінансування соціального захисту, окрім надходжень з ЄСВ).

Висновки. У дослідженні наведено поетапне впровадження заходів підвищення податкової обізнаності, позначено терміни імплементації етапів, демонстративну частину, яка означає основу, а також значну частину функціоналу може бути реалізована через мобільні додатки, позначено деякі труднощі з імплементацією на останньому етапі. Податкова обізнаність суспільства є важливим чинником розвитку електронної демократії, інформаційні технології та електронні технології в податковій сфері допомагають забезпечити доступ до інформації та взаємодії між державою та громадянами. Однак, необхідно забезпечувати рівні можливості доступу до цієї інформації та технологій для всіх громадян, щоб забезпечити прозорість та відкритість взаємодії між державою та суспільством. Реалізація запропонованих заходів спрямована на підвищення рівня податкової та загальноекономічної обізнаності, а тому має призвести до соціального ефекту, внаслідок якого Україна матиме більш фінансово та економічно грамотне суспільство, яке зможе самостійно вирішувати складні економічні питання в країні, розмірковувати, приходити до висновків та виносити свої пропозиції на обговорення з урядом та суспільством щодо прийняття економічних рішень, а побічним ефектом наведених заходів може стати зростання рівню сплати податків населенням.

Література

1. Видюк М.В. Розвиток електронного самоврядування в Україні. *Кращі практики децентралізації: досвід країн ЄС для України* : матер. науково-практичного круглого столу (Суми, 27 травня 2022 р.). Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 8.
2. Гедікова Н.П. Демократія та електронна демократія: сутність, стан, перспективи розвитку. *Політикус* : наук. журнал. 2021. № 3. С. 37–42.
3. Греца С.М. Роль податкових органів у забезпеченні виконання обов'язку по сплаті податку на додану вартість. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті* : Матер. Міжнар. науково-практ. Конф. (15-16 жовтня 2021 р.). Львів, 2021. С.73-77.
4. Гусева О.Ю. Легомінова С.В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. №1. С. 33-39.
5. Іващенко О., Боярчук Д., Шульга Є. Про громадян України як платників податків у соціологічному вимірі. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. №2. С. 156-180
6. Краснокутська Л. Електронна демократія в Україні та перспективи розвитку. *Молодь, наука, бізнес* : матеріали Всеукр. інтер.-конф. здоб.вищ.освіти і мол.учених, 5-6 жовтня 2022 р., м. Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 164-168.
7. Mihrovska M.S. Digital democracy in Ukraine: current state and development prospects. *Scientific Collection «InterConf»* : with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development» (July 6-8, 2021) Copenhagen, Denmark; 2021. №65. pp. 21-27
8. Натрошвілі С.Г. Шацька З.Я. Smart-технології, як основа розвитку smart-економіки. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку* : тези доповідей III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 10 червня 2022 року. В 2-х т. Т. 1. Київ : КНУТД, 2022. С. 185-187.
9. Орловська Ю., Ларіонова К.. Сучасні умови впровадження електронної демократії у вітчизняне публічне управління: регіональний аспект. *Економічний простір*. 2021. №171. С. 52-57.
10. Руднева А., Мальована Ю. Імідж України в умовах сучасних інформаційних процесів: цифрової трансформації та становлення електронного урядування. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 42. С. 320–327
11. Ручкіна В.Н. Формування податкової культури в Україні та аналіз її складових частин. *Економіка промисловості*. 2013. № 1-2 (61-62). С. 194-200.
12. Сушкова О., Мельник О. Систематизація наукових підходів до визначення сутності та змісту поняття «Податкова культура». *Фінансові ресурси: проблеми та використання*. 2021. №1 (25). С. 143-150.
13. Ткачук Н. Діджиталізація фінансово-економічної сфери в Україні : стан та перспективи розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Т.3. №31, 2022. С. 18–28.
14. Устенко М.О., Руських А.О. Діджиталізація: основа конкурентоспроможності підприємства в реаліях цифрової економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 68. С. 181–192.

15. Видатки зведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2022/>
16. Доходи зведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2022/>

References

1. Vydiuk M.V. Rozvytok elektronnoho samovriaduvannia v Ukraini. Krashchi praktyky detsentralizatsii: dosvid krain YS dlia Ukrainy : mater. naukovo-praktychnoho kruhloho stolu (Sumy, 27 travnia 2022 r.). Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet, 2022. S. 8.
2. Hedikova N.P. Demokratsiia ta elektronna demokratsiia: sutnist, stan, perspektyvy rozvytku. Politykus : nauk. zhurnal. 2021. № 3. S. 37–42.
3. Hretsa S.M. Rol podatkovykh orhaniv u zabezpechenni vykonannia oboviazku po splati podatku na dodanu vartist. Aktualni zavdannia ta napriamy rozvytku yurydychnoi nauky u KhKhI stolitti : Mater. Mizhnar. naukovo-prakt. Konf. (15-16 zhovtnia 2021 r.). Lviv, 2021. S.73-77.
4. Husieva O.Iu. Lehominova S.V. Didzhitalizatsiia – yak instrument udoskonalennia biznes-protseviv, yikh optymizatsiia. Ekonomika. Menedzhment. Biznes. 2018. №1. S. 33-39.
5. Ivashchenko O., Boiarchuk D., Shulha Ye. Pro hromadian Ukrainy yak platnykiv podatkov u sotsiologichnomu vymiri. Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh. 2021. №2. S. 156-180
6. Krasnokutska L. Elektronna demokratsiia v Ukraini ta perspektyvy rozvytku. Molod, nauka, biznes : materialy Vseukr. inter.-konf. zdob.vyshch.osvity i mol.uchenykh, 5-6 zhovtnia 2022 r., m. Mykolaiv. Mykolaiv : MNAU, 2022. S. 164-168.
7. Mihrovska M.S. Digital democracy in Ukraine: current state and development prospects. Scientific Collection «InterConf» : with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development» (July 6-8, 2021) Copenhagen, Denmark; 2021. №65. pp. 21-27
8. Natroshvili S.H. Shatska. Z.Ia. Smart-tekhnologii, yak osnova rozvytku smart-ekonomiky. Imperatyvy ekonomichnoho zrostantia v konteksti realizatsii hlobalnykh tsilei staloho rozvytku : tezy dopovidei III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii, m. Kyiv, 10 chervnia 2022 roku. V 2-kh t. T. 1. Kyiv : KNUVD, 2022. S. 185-187.
9. Orlovska Yu., Larionova K.. Suchasni umovy vprovadzhennia elektronnoi demokratsii u vitchyzniane publichne upravlinnia: rehionalnyi aspekt. Ekonomichnyi prostir. 2021. №171. S. 52-57.
10. Rudnieva A., Malovana Yu. Imidzh Ukrainy v umovakh suchasnykh informatsiinyi protseviv: tsyfrovoi transformatsii ta stanovlennia elektronnoho uriaduvannia. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politolog. studii. 2022. Vypusk 42. S. 320–327
11. Ruchkina V.N. Formuvannia podatkovoi kultury v Ukraini ta analiz yii skladovykh chastyn. Ekonomika promyslovosti. 2013. № 1-2 (61-62). S. 194-200.
12. Sushkova O., Melnyk O. Systematyzatsiia naukovykh pidkhdov do vyznachennia sutnosti ta zmistu poniattia «Podatkova kultura». Finansovi resursy: problemy ta vykorystannia. 2021. №1 (25). S. 143-150.
13. Tkachuk N. Didzhitalizatsiia finansovo-ekonomichnoi sfery v Ukraini : stan ta perspektyvy rozvytku. Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. T.3. №31, 2022. S. 18–28.

14. Ustenko M.O., Ruskykh A.O. Didzhitalizatsiia: osnova konkurentospromozhnosti pidpriemstva v realiiakh tsyfrovoi ekonomiky. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2019. № 68. S. 181–192.
15. Vydatky zведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2022/>
16. Dokhody zведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2022/>

Kulakov Y. V., Kushal I. M. Tax awareness of the society as a driving factor in the development of e-democracy

The article examines the directions of development of e-democracy and e-government in Ukraine, sharpens the issue of the development of tax awareness and tax culture in society. The relationship between tax awareness and the use of electronic technologies to support democratic processes in society, which in turn depends on the presence of a trained and knowledgeable population, has been studied. An analysis of scientific research and existing statistical data confirming the importance of tax awareness in the development of electronic democracy was carried out. The theoretical aspects of tax awareness and electronic democracy are considered, and practical examples of the use of electronic technologies in democratic processes in Ukraine are also analyzed. The research used such methods as: going from the abstract to the concrete, formalization, idealization, modeling, analysis, synthesis, induction, description, observation, experiment. An analysis of approaches to increasing the level of tax awareness in society, in particular, with the help of modern information technologies. The question helps to increase the level of awareness and knowledge about electronic technologies and their use. The significance of the analysis of electronic democracy as a phenomenon of modern society and its role in the democratic process is highlighted. Modern trends in the use of electronic technologies in public administration and democratic processes are described. Ways to increase tax awareness and culture of the population through the modernization of the «Diya» mobile application have been identified. The introduction of measures to increase tax awareness and the terms of their implementation are proposed. Recommendations are given on increasing the level of tax awareness in society and the use of electronic technologies to support democratic processes. The practical work of the proposed measures was demonstrated, their strengths and weaknesses were identified, and additional measures that could be implemented were indicated. The results of the study prove the importance of tax awareness in creating favorable conditions for the development of electronic democracy and provide recommendations for increasing the level of public awareness in this matter.

Key words: e-democracy, e-government, taxes, budget, digitalization.

Кулаков Єгор Валерійович – здобувач вищої освіти Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля., м. Київ, вул. Іоанна Павла II, буд. 17

Кушал Ірина Миколаївна – к.е.н., доцентка кафедри «Облік і оподаткування» Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ, вул. Іоанна Павла II, буд. 17